

Jindřich Bečvář; Martina Bečvářová

Humor plzeňských premonstrátských matematiků a přírodovědců

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 67 (2022), No. 3, 159–185

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/151044>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2022

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library*
<http://dml.cz>

Humor plzeňských premonstrátských matematiků a přírodovědců

Jindřich Bečvář, Martina Bečvářová

Abstrakt. V článku přiblížíme překvapivý a osobitý humor dvou plzeňských profesorů, premonstrátů Josefa Vojtěcha Sedláčka (1785–1836) a Josefa Františka Smetany (1801–1861). Uvedeme několik ukávek jejich tvorby, jak vtipných didaktických veršů, tak břitké kritiky tehdejší společnosti. Přiblížíme i dvě tehdejší „aféry“. Tato literární produkce premonstrátských profesorů je již téměř zapomenuta, vše odvál čas. Jejich humor a satirickou poezii se pokusíme prezentovat v historickém kontextu a posuzovat shovívavýma očima.

Úvod

V současné době, která je zmítána řadou problémů způsobených epidemií covidu, válkou, migračními vlnami, inflací atd., nebude na škodu uvést něco málo humoru našich předků, plzeňských premonstrátů, kteří se ve své době potýkali s epidemií cholery, politickými i ekonomickými důsledky napoleonských válek a potlačeného polského povstání, červencové francouzské revoluce, událostmi revolučního roku 1848, státními bankroty, policejním pronásledováním, cenzurou, udavačstvím, závistí a řadou dalších neradostných událostí a problémů. Ani v nejtěžších dobách neztráceli zaujetí pro vyučované předměty, lásku k učitelskému poslání, ke studentům a k lidem obecně. Usilovně se snažili pěstovat a kultivovat český jazyk, vědu a kulturu a vzdělávat děti, mládež i dospělé. A přitom neztráceli smysl pro humor.

Josef Vojtěch Sedláček – báseň *Incognito*

Josef Vojtěch Sedláček, tepelský premonstrát, profesor matematiky a řeckého jazyka na filozofickém ústavu v Plzni, naprosto oddaný a loajální císaři Františku I. (1768–1835) a habsburskému domu, o jehož životních osudech a díle jsme pojednali v článku [2], uměl překvapit svými vtipnými veršičky, a to i v době, která zdaleka nepřála satíře. Jak víme ze vzpomínek jeho žáků, přátel, kolegů i příbuzných, rád se veselil, dobře pojedl a popil, v příjemné a podobně naladěné společnosti zpíval lidové písně, skládal humorné básně i drobné popěvky, recitoval a mistrně improvizoval. Byl to tak říkajíc inteligentní a veselý společník, který nezkažil žádnou zábavu a s velkou radostí k ní aktivně přispíval. Sepsal řadu oslavných ód na panovníky, šlechtu, církevní funkcionáře a na nejrůznější historické události, napsal učebnici geometrie a fyziky a další práce. Skládal však i básně, které bychom u katolického kněze a loajálního poddaného rakouské říše neočekávali.

Doc. RNDr. JINDŘICH BEČVÁŘ, CSc., prof. RNDr. MARTINA BEČVÁŘOVÁ, Ph.D., Ústav aplikované matematiky, Fakulta dopravní ČVUT v Praze, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: becvajin@fd.cvut.cz, becvamar@fd.cvut.cz

Velmi zajímavým, Sedláčkovi připisovaným dílem je bibliofilský tisk *Incognito (Pokradmo). Peprné verše na všechny stavy. Od učeného kněze Vojtěcha Sedláčka, veřejného profesora v Plzni. Od roku 1825.* ([18]) Vydán byl roku 1930 s touto závěrečnou poznámkou:

Tekst tohoto tisku si zapsal ve svých Zápiscích Jan Jeník z Bratřic a dal mu také titul, připsav jeho autorství plzeňskému profesoru Vojtěchu Sedláčkovi. Přepsal jej Dr. Josef Volf. . . Účastníkům šestého bibliofilského večera 8. listopadu 1930 věnují plzeňští bibliofilové MUDr. J. Folprecht, Josef Hodek a Karel Škába.

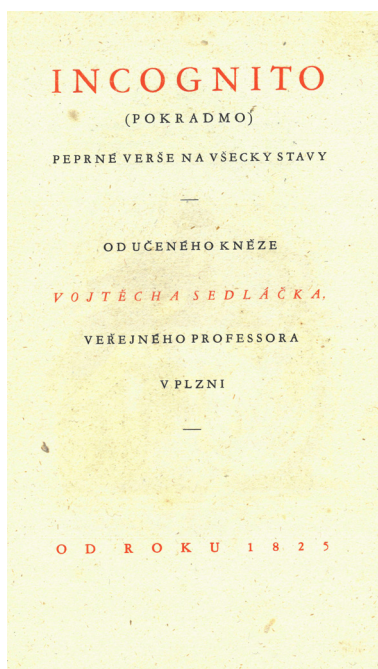
Vytištěno bylo 300 číslovaných výtisků na ručně čerpaném papíru. Text básní doplnily dva lehce erotické dřevoryty Josefa Hodka.

Jan Jeník rytíř z Bratřic (1756–1845) byl evangelík, český šlechtic a rakouský důstojník, který sloužil na Balkánu, v Německu a ve Francii, byl několikrát raněn. Od roku 1800 žil v Praze. Jako český vlastenec se zabýval sbíráním starých českých písemných památek, lidových písní, básní a říkadel, a to na venkově i ve městech. Zanechal po sobě obrovskou písemnou pozůstalost, z níž bylo vydáno několik knih, např. *Z mých pamětí* (1947, 224 stran), *Několik rozverných písní a popěveků vytažených ze zápisů Písní krátkých ve větším počtu starodávných lidu obecného českého, které sebral Jan Jeník z Bratřic a zaznamenal ve svých Pamětihodnostech v letech 1810–1838* (1953, 29 stran), *Rozmarné písničky Jana Jeníka z Bratřic* (1959, 78 stran), *Písně starodávné lidu obecného českého, namnoze nezbedné a pohoršlivé* (1998, 157 stran), *Písně krátké Jana Jeníka rytíře z Bratřic* (I. díl, 1999, 588 stran, II. díl, 2010, 710 stran), *Když jsem šel okolo vrat. . .* (2009, 226 stran). Ve svých pamětech tvrdě brojil proti katolicismu, zejména proti jezuitům, nenáviděl Habsburky, Vídeň, Němectví, německý jazyk a kulturu, neměl pochopení ani pro cizince, kteří u nás žijí. Ostře kritizoval odnárodňování a české odrodilce, stejně jako odpadlíky od pravé, tj. evangelické (reformní) víry. Karikoval nedbalé úředníky, němčení na úřadech a hospodářský systém říše (využívání české zemědělské, řemeslné i průmyslové výroby, bankrot roku 1811 apod.). Opěvoval zašlou slávu českých zemí, starou českou státní samostatnost a českou minulost. Měl určitý obdiv k selskému lidu, k lidové tvořivosti, zvykům a obyčejům, nebyl však zastáncem politické rovnosti lidí, byť odsuzoval nevolnictví i poddanství. Jeho vlastenectví vyrůstalo ze slavné minulosti, bylo však značně pesimistické, neboť neviděl možnosti pro obnovu a rozvoj národa. Za hlavní problém považoval to, že o češství nemá dostatečný zájem vyšší šlechta, kterou chápal jako hlavní nositelku národních tradic. Jeho paměti obsahují tvrdou kritiku většiny dobových hospodářských, politických, sociálních, národnostních i kulturních problémů.¹

Josef Volf (1878–1937) absolvoval plzeňské německé gymnázium a filozofickou fakultu v Praze, byl jednoročním dobrovolníkem u 35. pěšího pluku v Plzni. Byl historikem, bibliografem, stal se ředitelem knihovny Národního muzea v Praze. Josef Hodek mladší (1888–1973) vystudoval učitelský ústav a krátce vyučoval na Moravě. Pak se usadil v Plzni. Po otci² zdědil výtvarný talent, který rozvinul soukromým studiem malířství a grafických technik. Zajímal se o krásy Plzeňska, Lnářska a Šumavy.

¹O vztahu Jana Jeníka z Bratřic k národnímu obrození viz [12], zejména s. 259–265. O Janu Jeníkovi z Bratřic a jeho životě viz [4].

²Josef Hodek starší (1856–1927), malíř, učitel, politik a poslanec zemského sněmu.

Obr. 1. Titulní list Sedláčkovy básně (foto z archivu autorů)

Jeho žánrově laděné krajiny a propracované grafiky se brzy staly známými a ceněnými. V Plzni žil a pravidelně vystavoval od roku 1931 až do smrti. Jan Folprecht (1881–1933), plzeňský lékař, byl zdravotním poradcem státních drah a místopředsedou plzeňské župy českých lékařů. Karel Škába (1888–1947), středoškolský učitel obchodní akademie v Plzni, vyučoval češtinu a francouzštinu. Působil i jako dramaturg plzeňského divadla a překladatel francouzské literatury. Za druhé světové války se aktivně zapojil do odboje; roku 1942 byl zatčen gestapem a až do konce války vězněn v koncentračních táborech.

Není úplně jasné, kdy Sedláček tuto báseň, na tehdejší dobu lehce pohoršlivou, napsal, zda je opravdu jejím autorem a zda je správné uvedené vročení 1825. Jedná se o krátké, vtipné a trefné charakteristiky některých profesí. *Incognito* se výrazně odlišuje od Sedláčkových ód a oslavných básní, zcela se vymyká jeho oficiální tvorbě. Nechce se věřit, že autorem je katolický kněz a profesor plzeňského filozofického ústavu. Snad tyto verše dával k lepšímu na setkání s blízkými přáteli.

Emil Felix (1889–1956), literární historik a kritik, roku 1936 Sedláčkovo autorství zpochybnil,³ není však jasné, jaké k tomu měl důvody. Za autora považoval Emanuela Stehlíka rytíře z Čenkova a Treustättu (Emanuel Čenkov, 1868–1940), právníka, básníka, esejistu, překladatele z francouzského jazyka a vášnivého propagátora česko-francouzských kulturních vztahů, který pocházel ze slavné a vlivné plzeňské rodiny.⁴

³Viz [5], s. 4, též [6], s. 16.

⁴Jeho otec Karel Stehlík (1816–1904) v Plzni vlastnil a vedl úspěšný krejčovský salón a Sedláčka znal. Rodina byla silně vlastenecky zaměřená.

Pokud by však byl Emanuel Stehlík autorem satirické básně *Incognito*, patrně by roku 1930 reagoval na její vydání pod Sedláčkovým jménem. Rovněž není jasné, proč by tyto verše nevydal sám, pokud by byly jeho.

Doplňme pro úplnost, že z korespondence historika Františka Palackého (1792–1876) vyplývá, že se Josef Vojtěch Sedláček a Jan Jeník z Bratřic znali, setkávali se a přátelili.⁵ V knize *Národní museum a naše národní obrození* je několik stran věnováno i Janu Jeníkovi z Bratřic. Její autor Josef Hanuš (1862–1941), spisovatel a znalec doby národního obrození, považoval za autora básně *Incognito* na základě Jeníkových pamětí a zápisů bez jakékoli pochybnosti Josefa Vojtěcha Sedláčka.⁶

Báseň *Incognito* má 26 slok, první zní takto:

*Poslyšte páni! Co je to
Za lidičky v incognito;
Poznáte divné ptáky.
Incognito jest pláštíček,
Kterým se čistý človíček
Ukryvá před diváky;
Co se neprávě dělalo,
Chce, aby tajné zůstalo.
To je Incognito.*

V jednotlivých slokách jsou pranýřováni

pan generál (*Slíbujee válčit krátký čas, ...*),
pan ministr (*Má sluhů, kuběn, peněz dost, ...*),
pan biskup (*Hledí jen stále do nebe, ... , By moh' papežem v Římě být, ...*),
pan rada (*Chybí-li někdo jen o vlas, Skočí mu jak pavouk na vaz. ...*),
bankalisté (*Jedno sto pánu odvedou, Druhých devět ad kapsam jdou, ...*),
pan správce (*Mele jak žito sedláky, ...*),
pan soudce (*Přijde mu hezká holka v moc, Dá ji k sobě přijít na noc.*),
pan farář (*V půlnoci zbudí jej člověk, Tuť přijde kuchařka vděk, ...*),
páni kaplani (*Však na večír jdou sem a tam, K milenkám jeden každý sám, ...*),
pan radní (*Vyskytnou-li se dukáty. ...*),
pan inspektor (*Jak husa v mošně zašustí, Tuť mu hned všecko odpustí, ...*),
doktor (*Zbryndá si pak koncepty, Dá místo bobku arsenik, ...*),
oficír (*Když pak se má tam v bitvě prát, Nadělá strachy do kařat, ...*),
pan profesor (*Však, blázínek má eminenc, Ať maže jeho reverenc, ...*),
mnohý švindlík (*Fouká si jako krmný vůl, ... , Jak by měl mlliony; ...*),
mnohý řemeslník (*Chlubí se s poctivostí, ...*),
každý krčmář (*Večír ten šelma umívá Vodičku míchat do piva, ...*),⁷
mnohá (*Do koutka sem a tam spěchá, Hejskům se oblízat nechá, ...*),
mnohá tichá (*Cnosti plná ve dne žena; ... , Předc jej za nos vodívá; ...*),
mnohý pochlebník (*Má hubu plnou medu; Jedva že pak se otočí, Hned každič-
kého osočí, ...*),

⁵Viz [15], s. 166, 172.

⁶Viz [10], s. 276.

⁷Zajímavý je zde velký kvantifikátor.

mnohá hospodyně (*Muž, chudák, žvejká zemčata, A žena papá kuřata, ...*),
dceruška (*Chodí ženichům sama vstříc, Hledá u nich ten tajný klíč Do Hymenova chrámu*),
mnohá ženuška (*Byla by ráda ourodná, ... , Muž nosí pár notných rohů, ...*),
pan manžel (*Večír ten čtverák ptává se, Po tej maličkej ovčače, ...*).

Každá sloka končí veršem *Ale jen incognito*. Celou báseň uzavírá tato sloka:

*Milí páni v incognito
Musím Vám, je mi to líto,
Něco do ucha říci;
Vy jste mi pěkní ptáčkové,
Nosíte larvy voskové,
Bojíte se před svíci;
Jen až Vás kdo chytí za šos,
Pak ať Vám hodně skroutí nos,
Ale jen incognito.*

Josef Vojtěch Sedláček – aféra „Hyllos“

Sedláček měl k humoru blízko, jak dokládá následující událost, která se váže k roku 1819. Ukazuje, že Sedláček nebyl jen poslušným římskokatolickým knězem a loajálním opěvovatelem panovníků a šlechty. Roku 1819 byl zapleten do aféry „Hyllos“.

Německý časopis *Hyllos* s podtitulem *Vermischte Aufsätze belehrenden und unterhaltenden Inhalts* vydával od roku 1819 Karel Eduard Rainold (1790–1835). Václav Rodomil Kramerius (1792–1861), syn známého vydavatele Václava Matěje Kramera (1753–1808), zakladatele nakladatelství *Česká expedice*, vymohl na Rainoldovi vydávání české verze tohoto časopisu. Pražský cenzor v červenci roku 1819 vydávání časopisu schválil, snad díky podtitulu odkazujícímu na dobročinnost – česká verze totiž nesla název *Hyllos. Dobrozvěst. Smjssené čtenj obsahu povčugjcyho a kratochwilného. (Na prospěch mnoha dobročinných založenj)*.

Na prvních dvou stránkách prvního svazku české verze časopisu *Hyllos* byla otištěna satirická báseň *Tak to chce tento svět*. Publikování schválil pražský cenzor Josef Ditrich.⁸ Svůj souhlas s tiskem připojil i guberniální rada Franz Willmann († 1841).⁹

⁸Josef Petr Václav Ditrich (též Dittrich, 1763–1823) studoval na latinských školách v Jičíně, Broumově a Brně, teologické vzdělání získal v Praze a ve Vídni. Po krátkém působení na několika farách se stal prefektem generálního katolického semináře v Praze. V osmdesátých letech působil na farách v litoměřické i pražské diecézi. Od roku 1801 zastával místo kanovníka na pražském Vyšehradě, od roku 1803 vyučoval církevní dějiny a patrologii na pražské univerzitě. V roce 1806 byl ustanoven cenzorem náboženských a českých knih. V roce 1822 se stal zakládajícím členem *Společnosti vlasteneckých kruhů*. Sedláčka dobře znal z doby jeho teologických studií na pražské univerzitě, vždyť ho v prvním ročníku učil po celý školní rok dvanáct hodin týdně církevní dějiny a Sedláček byl výjimečně talentovaným, úspěšným a milým studentem.

O Ditrichově cenzorské práci viz například dopis Františka Bohumíra Štěpničky (1785–1832) z 26. 4. 1823, který je uložen ve fondu [8].

⁹Podle informací uvedených v práci [17] vykonával Franz Willmann funkci cenzorního referenta až v letech 1821 až 1841, tudíž nemohl roku 1819 oficiálně udělit povolení k tisku. Podle informací online encyklopedie *Biographical information from the WeGA* byl od roku 1817 řádným guberniálním a prezidiálním sekretářem v Praze.

Dne 13. září 1819 však Franz Xaver Michael Twrdy (asi 1760 až 1827), guberniální rada a cenzorní referent, otevřel kauzu nedovolené a opovážlivé satiry, jakmile si zveřejněnou báseň přečetl. Nařídil, aby byl k výsledku okamžitě povolán redaktor časopisu a vysvětlil, jak mohl otisknout takovou pohoršující buřičskou báseň, která zesměšňuje státní správu, vladaře, úředníky a bezúhonné občany. Současně žádal, aby cenzor Ditrich objasnil, proč báseň dovolil publikovat.

Ferdinand Strejček (1878–1963), středoškolský profesor, literární historik a spisovatel, v článku *První bouřlivá píseň novočeská* [24] o Twrdém píše jako o pražském hejtmanovi, který byl dosazen z Vídně, aby zakročil proti shovívavému Františku Antonínovi hraběti Libštejnskému z Kolovrat (1778–1861) a aby vedl důslednou cenzuru. Uvádí, že byl horlivým cenzorem a tvrdě potíral vše české. Sedláček a jeho přátelé s ním prý neměli příliš dobré zkušenosti a nazývali ho „odtatilcem“, dnes bychom spíše použili slovo odrodilec.

V Píšově práci [17] je uvedeno, že Twrdy byl guberniálním radou zastávajícím funkci hlavního cenzorního referenta až do roku 1821, tudíž byl jediným, kdo mohl vydání časopisu *Hyllos* povolit nebo zakázat. Píša zdůraznil, že Twrdy byl přítelem českého obrozence, spisovatele a překladatele Josefa Jungmanna (1773–1847), který ho považoval za prvního skutečného zastávce českého jazyka a národního hnutí v řadách vyššího úřednictva v Praze.¹⁰

Cenzor Ditrich sepsal odpověď již 14. září 1819. Uvedl, že báseň pochopil jako vtípnou satiru tyranské vlády a správy, která byla za časů Napoleona. Připojil, že podle uvedených informací byla báseň složena před rokem 1819, že některé části si lze sice vyložit jako kritiku, ale v básni není nikdo jmenován a její text se nevztahuje k žádné konkrétní osobě a času, a tudíž neshledal důvod k jejímu zamítnutí. Zdůraznil, že léta pracuje jako pečlivý cenzor a podal o tom již dostatek důkazů. Žádal, aby mu vzhledem k jeho specializaci (teologie) nebyly v budoucnu zasílány žádné politické a populární časopisy, neboť má dost práce s odbornými spisy. Byl to umírněný pokus o obhajobu, není jasné, zda Ditrich báseň vůbec četl, a pokud ano, proč nezakročil.

Důkladnému výsledku, který byl protokolárně zapsán, byl podroben redaktor Kramerius. Ten ve své výpovědi uvedl, že báseň dostal od profesora Sedláčka z Plzně, který však není jejím autorem. Měl ji dostat od bývalého studenta Veverky. Sedláček jen prý opravil některé formální vady a nedostatky a předal ji Krameriovi s žádostí o otištění. Na námitku, jak si mohl dovolit ji otisknout v plném znění, Kramerius odpověděl, že cenzor ji nezakázal a jen on má právo rozhodnout, co je pro veřejnost správné a vhodné. Prý se domníval, že cenzor vyškrtne některé problematické partie. Nezapíral, že si uvědomuje, že báseň satiricky líčí nedostatky a chyby úředníků, že tak však činí bez rozdílu stavů a bez uvedení konkrétních jmen.

Kramerius ke zděšení Twrdého při výsledku sdělil, že číslo vyšlo v nákladu 1000 exemplářů, z nichž v čase výsledku již bylo mezi čtenáři a knihkupci distribuováno 882 kusů. Redaktor musel okamžitě vydat zbylé exempláře ke zničení a uvést adresy všech odběratelů a předplatitelů, aby mohl být náklad dohledán a zničen.¹¹

¹⁰Po prostudování všech dostupných materiálů se nepodařilo rozhodnout, která charakteristika Twrdého je správná a k jaké době se vztahuje Jungmannovo hodnocení.

¹¹Časopis se dochoval v Národní knihovně České republiky, v Knihovně Národního muzea v Praze, v Moravské zemské knihovně v Brně a patrně i jinde. Dnes je digitálně dostupný. Je zřejmé, že plánované zničení nákladu se nezdařilo, pokud vůbec k pokusu o jeho likvidaci došlo.

Twrdy žádal přísné vyšetření a potrestání profesora Sedláčka i autora Veverky. Dne 15. září 1819 Sedláčka označil za hlavního viníka, chtěl ho protokolárně vyslechnout a zjistit, jak se k němu báseň dostala, co a proč na ní opravil, proč ji předložil k otištění a kdo je jejím autorem. K Sedláčkovu výslechu však nedošlo, neboť Twrdého služební horlivost patrně zchladil hrabě Libštejnský z Kolovrat. Pražské prezidium na přímý podnět pana hraběte upustilo od prošetřování a pátrání s odkazem na to, že Češi mají v oblibě neškodné jarmareční písně se satirickou tematikou pro ukrácení volného času, pro zábavu a pro ponaučení.¹² Aféra nakonec rychle splaskla a vyšuměla.

Cenzor Ditrich dostal 28. září 1819 důtku za špatně vykonanou práci, redaktor Kramerius byl pro naprostou neschopnost a nekompetentnost zbaven místa vedoucího redaktora. Novým redaktorem časopisu *Hyllos* se stal Jan Hýbl (1786–1834), obrozenecký spisovatel, překladatel a redaktor českých časopisů.¹³

Sedláček i Veverka nebyli nikdy vyslechnuti, vyvázli bez pohromy. Redaktor Kramerius totiž sdělil, že Veverku osobně nezná a není mu nic známo o místě jeho pobytu. Veverka byl tedy prohlášen za nezvěstného. Je zajímavé, že ho nikdo nehledal, byť pátrání po něm by bylo jednoduché. František Budislav Veverka (Wewerka, 1793–1830) byl totiž v době aféry zaměstnán na pražském magistrátu (byl tzv. *akcesistou*) a v kruzích českých vlastenců rozhodně nebyl neznámý. Již roku 1815 jako student staroměstského gymnázia v Praze sepsal oslavnou báseň na prefekta školy (Franz Petrisch, resp. Petriš, Petrič) a roku 1818 vydal dvě knižní publikace (české písně pro kytaru, životopis sv. Václava). Pravidelně psal do Hýblových *Rozmanitostj zbjrky wsseho Vžitečného a Obweselugjčého k sselechtěnj srdce, wybraussenj rozumu a obweselenj myslj* (1816 až 1822). Jeho vypátrání, pokud by byl hledán, by pro pražkou policii bylo zcela elementární.

Sedláček tedy nenesl žádné důsledky a básník Veverka v letech 1820 až 1829 nadále bez potíží publikoval. Ani Kramerius neměl dlouho problémy, neboť již v roce 1820 mu bylo povoleno vydávat nový český časopis *Čechoslaw. Národnj časopis k užitku a kratochujli* (1820 až 1825). Jediným potrestaným v celé kauze tedy byl shovívavý cenzor Ditrich, avšak ani na něho neměla aféra žádný negativní dopad.

Báseň *Tak to chce tento svět* byla napsána formou oblíbeného kupletu; jedná se o břitkou politicko-sociální satiru, která dokládá výborné pozorovací schopnosti autora, smysl pro humor i znalost českého jazyka. Její otištění ukazuje, že humor a satira žila v české literatuře již před Karlem Havlíčkem Borovským (1821–1856). I v době Metternichova absolutismu se objevovala. Byla oblíbenou literární formou, jen se málokdy díky bdělosti cenzorů objevila v tisku.

Ocitujme plné znění básně, která vyvolala výše popsanou aféru a naplnila fascikl „Hyllos“ na vídeňském ministerstvu vnitra.¹⁴

¹²Hrabě Libštejnský z Kolovrat se již ve čtyřicetiletém věku stal pražským hejtmanem, poté policejním hejtmanem (1807–1810) a nejvyšším purkrabím království Českého (1811–1826). Podporoval vlastenecké kruhy, byl jedním ze zakladatelů *Wlastenského Museum*. Proslul mírností a shovívavostí k českým vlastencům. Sedláčka znal a přátelil se s ním. Navíc měl jistý smysl pro humor.

¹³Časopis *Hyllos. Národnj časopis povčugjčého a obweselugjčého obsahu. Ku prospěchu některých dobročinných založenj* pod Hýblovým vedením zanikl roku 1821 pro nedostatek pravidelných předplatitelů a odběratelů. Ve stejném roce zanikla i německá verze tohoto časopisu.

O významu Jana Hýbla pro české národní obrození a o časopisech, které vydával, viz např. [23].

¹⁴Viz *Hyllos. Dobrozwěst, svazek O, Praha, 1819, s. 65–66*. Báseň pro lepší porozumění citujeme v modernizovaném prepisu.

Tak to chce tento svět

*(Dle písně od neznámého v rýmu,
v prozodii i v myšlenkách poopraveno od V...)*

*Když věci nepravé se dějí
A křivdy přes křivdy se sejí,
(Tu ctný se zlobí hned:)
Však když se k všemu blíže staví,
Hned umlkne a k sobě praví:
(Tak to chce tento svět.)*

*Kde tyran s bázní na trůn sedne
A před stínem co duchem zbledne,
(Ten zvráždí lidstva květ.)
On panuje jen nad otroky,
Strach, hrůza před jeho jde kroky,
(Tak to chce tento svět.)*

*To drábové též dobře znají
Co jejich pán a počítají,
(Že dvakrát tři je pět.) –
Když pánu dají půlku daně,
Pak druhá půlka padne na ně,
(Tak to chce tento svět.)*

*Když mnozí kradou na tisíce
A jiní neveznou nic více,
(Než co by větrík smet;)
Ti chudšové jdou po páru
A ti tam sednou do kočáru,
(Tak to chce tento svět.)*

*Že hňupák do se víno lije
A učený jen vodu pije,
(To pozná každá hned)
By hříšník jedl křehotinky
A ctnostný chuť měl na topinky,
(Tak to chce tento svět.)*

*Jen bohatství jest ona modla;
Jíž klaněti se všecko hodlá
(Hned od A až do Z.)
Teď chudoba nic neprospěje,
Jíž mnohý darmožrout se směje
(Tak to chce tento svět.)*

*Kde spravedlnost se k nebi vznesla,
Tam ouplatky jsou k štěstí vesla
(Cnost bez peněz jde zpět.)
Kdo maže, vše má na své straně,*

*A chudým dá se na chrám páně,
 (Tak to chce tento svět.)*
*Když právník s pravdou jde ku právu,
 nic poříditi není v stavu,
 (On prohrá jakby smet.)*
*Však co on nemohl dostat s řečí,
 Hned zmůže tele, jak jen bečí,
 (Tak to chce tento svět.)*
*Když nějaký jest ouřad prázdný,
 Tu čekanců jest počet rázný,
 (Devadesát devět.)*
*Však kdo dá víc jest v štěstí chrámu,
 Byť v kotrbě měl samou slámu;
 (Tak to chce tento svět.)*
*Že chudé dívky bez vsí hany
 Vždy zůstanou jen staré panny,
 (A zbudou na ocet;)*
*A lachna, jen když má dukáty,
 Vám dlouho nebude u táty:
 (Tak to chce tento svět.)*
*Kde rozum visí na polici,
 Tam volové jsou na stolici,
 (A soudí na pohled:)*
*Ač pak jim všude vidět rohy,
 Ctí je předc všecko jako bohy;
 (Tak to chce tento svět.)*
*Zde krůta v lese skácí stromy,
 Tam tele dlouhý proces zlomí,
 (Hus zjinačí počet)*
*Zde prsten odevře žaláře,
 Tam dukát prosí o taškáře
 (Tak to chce tento svět.)*
*Kdo hubu svou si nechce spálit,
 Ten musí mlčet nebo chválit;
 (Sic jemu dají jed.)*
*Tak raděj lidičky, jen mlčte,
 A na to nikdy víc nevrčte:
 (Tak to chce tento svět.)* V.

Všimněme si závěrečné rady, jejíž parafráze bývá obvykle spojována s Karlem Havlíčkem Borovským.

Doplňme pro zajímavost, že ve dvacátých letech 19. století o básni *Tak to chce tento svět* psal již dříve zmíněný Jan Jeník z Bratřic ve svých pamětech. Nejprve stručně kritizoval poměry v zemi (rostoucí inflace, špatné platy úředníků), pak pranýřoval úplatnost úředníků a soudů. Text zakončil slovy:

Na takové zlořečené nepravosti rozhorlil se nějaký poetický náš krajan a v časopise Hyllos uveřejnil báseň Tak to chce tento svět od V. . . ([25], s. 45)¹⁵

Báseň *Tak to chce tento svět* zlidověla, stala se oblíbeným popěvkem známým jako *Kdo si nechce hubu spálit, musí mlčet nebo chválit*. Zpívala se hojně ve dvacátých a třicátých letech 19. století, sloužila k všeobecnému obveselení.

Báseň či píseň znal i Karel Havlíček Borovský a použil ji ve své polemice proti Václavu Jaromíru Pickovi¹⁶, když kritizoval jeho spis *Politické zlomky o Čechách* a jeho vedení redakce vládních *Pražských novin*. Dne 29. prosince 1849 v *Národních novinách* napsal:

Když svítí slunce milosti vládní a rozhazuje paprsky rozličných méně neb více wýnosných auřadů a auřádků, což diwu, že leckomu, který „dřívě jen národ w srdci nosil“ tento národ ze srdce wypadl, a že se nyní drží zuby nehty známé písňě: „Kdo si nechce hubu spálit, musí mlčet nebo chválit!“¹⁷

Připojme drobnou zajímavost. V roce 1855 Karel H. Hrubý, který prožil dvacet let v Americe, napsal dopis *V Oxfordu, půlnoční Americe, Ohio dne 7. ledna 1855*, který byl otištěn v časopisu Lumír.¹⁸ Porovnával život v Čechách a v „Novém světě“, aby varoval všechny, kdo se chtějí vystěhovat do Ameriky. Popis špatné situace ukončil slovy „Tak to chce tento svět“.

Zmíňme se ještě o vztahu Sedláčka a guberniálního rady a cenzurního referenta Twrdého. V sešitu *Příležitostně Zpěvy Prof. Sedláčka. . .* [19], v němž Sedláček shromažďoval svou básnickou tvorbu a který chtěl vydat kvůli finanční podpoře obětí požáru v Čelákovcích z roku 1830, je báseň *Wděčnost vlastenců Čechů na Geho wznessenost urozeného guberniálního pana radu a we věcech studij se týkagjejch wysoce zaslawžilého referenta pana a pana Frantisska Xaweria Twrdého 1816* ([19], s. 5–7). Báseň o šesti slokách opěvuje cenzora Twrdého a jeho práci ve prospěch rozvoje českého jazyka, vzdělávání, kultury a národa. Zveřejněna patrně nebyla. Lze předpokládat, že ji Sedláček, jak bylo jeho zvykem, zaslal Twrdému soukromým dopisem. Z údajů uvedených v sešitu [19] vyplývá, že ji sepsal jako reakci na povolení výuky českého jazyka na gymnáziích v Českém království.

Připomeňme ještě dopis Aleše Vincence Pařízka (1748–1822), teologa, pedagoga a spisovatele, v němž 1. ledna 1818 Sedláčkovi vyřizoval přátelské pozdravy od cenzora Twrdého.¹⁹

¹⁵Výše popsané aféře se podrobně věnoval Ferdinand Strejček v knize *Naši bojovníci pérem* [25] v kapitole *Nejstarší bouřlivák*, s. 31–46.

¹⁶Václav Jaromír Pícek (1812–1869) byl český básník, novinář, státní úředník a soudce. V letech 1848 až 1849 se neúspěšně pokoušel stát poslancem říšského sněmu, v letech 1850 až 1852 redigoval vládní *Pražské noviny*. Odmítal vyhrocený nacionalismus, kritizoval radikální demokraty Františka Ladislava Riegra (1818–1903) a Karla Havlíčka Borovského v publikaci *Politické zlomky o Čechách co příspěvek k ocenění politického a národního snažení Čecho-Slowanů*. Jako žurnalista loajálně komentoval politickou situaci, jako básník se proslavil lyrickými básněmi a písněmi, z nichž některé zlidověly (např. *Čechy krásné, Čechy mé, Bývali Čechové, Slovan*). Po roce 1852 prošel řadou funkcí ve státní službě, nakonec se stal přednostou okresního soudu.

¹⁷Národní noviny 2 (1849–1850), č. 314 z 29. 12., s. 2113–2114. Jedná se o zprávu uveřejněnou bez názvu v rubrice *Z Prahy*.

¹⁸Lumír. Beletristický týdeník 5 (1855), č. 16 z 18. 4., s. 383–384.

¹⁹Pařízkův dopis se dochoval ve fondu [8].

Twrdy tedy musel při aféře „Hyllos“ dobře vědět, kdo je „profesor Sedláček z Plzně“. Není příliš pravděpodobné, že by jako cenzor českých textů byl autory kladně hodnocen a dostával větší množství oslavných a pochvalných ód obdivujících jeho cenzorskou práci, která obvykle nebyla spisovateli považována za pozitivní a prospěšnou pro českou literaturu.

V Sedláčkově ódě na cenzora Twrdého můžeme (v moderním přepisu) číst tato slova:

*Ha jaké kouzly! Jaké divy tvoří
to jméno Twrdý v celé Čechii.
Jím srdce každé pro vlast hoří
a mír a rozkoš kráčí v svatyni.
Co hubil osud rázně dvěstěletou strastí,
to vyzdvihl Twrdý šťastně a dal opět vlasti.
On zřel, jak s ztrátou řeči český národ hyne
a podnikl činy, kterýmž sláva věčná kyne.*

...
*Ó Twrdý! Náš tě celý Parnas zvelebuje,
tvé zásluhy i cizokrajan obdivuje!*

...
*kde práva národu nás Twrdý podporuje,
tu ctnost a spravedlnost svou mocí zvítězuje.*

...
*kdo jako Twrdý blahem národu se baví,
ten v každém srdci věčné památky si staví.*

Oslavná óda ukazuje, jaké naděje Sedláček přikládal císařským výnosům o výuce českého jazyka, jak pohlížel na práci cenzora a jak ho přehnaně oslavoval. Vzhledem k Sedláčkově povaze v tom asi nebyla vypočítavost nebo touha po budoucím lepším hodnocení jeho textů a snadnější cestě k jejich otištění. V roce 1816 Sedláček snad až příliš naivně věřil, že nastává doba velkolepého rozvoje českého jazyka, kultury a celého národa.

Sedláčkova báseň *Incognito* má obdobný charakter jako báseň *Tak to chce tento svět*. Jaký tedy byl skutečný Sedláčkův podíl na básni *Tak to chce tento svět*? Co, jak a proč na ní opravoval a upravoval? Z výpovědi redaktora Krameria vyplynulo, že Veverka studoval gymnázium na Starém Městě v Praze, není však známo, že by studoval v Plzni. Sedláčkovým studentem tedy s největší pravděpodobností nebyl. Jak a kdy se seznámil se Sedláčkem, není jasné. Znali se vůbec nebo byla všechno pouze kamufláž?

Jak to bylo ve skutečnosti s aférou „Hyllos“, autorstvím básni *Tak to chce tento svět* a *Incognito* se již asi nedopátráme. S určitou dávkou odvahy můžeme usoudit, že jejich autorem je Sedláček.

Další Sedláčkovy básně

Ve výše zmíněném sešitu [19] jsou i různé Sedláčkovy satirické epigramy, které ukazují jeho vnímavost a schopnost břitké kritiky. Liší se výrazně od jeho oslavných ód a chva-

lozpěvů, postrádají však lehkost pozdějších satiriků Havlíčkova typu. Nezapřou, že Sedláček vyšel z klasicistní poezie a nebyl schopen opustit její komplikovanou stavbu. Uvedme na tomto místě dva jeho epigramy (v současném přepisu), které ukazují jistou příbuznost s básněmi *Incognito* a *Tak to chce tento svět* ([19], s. 38):

Nápady

*Jak divně se to na tom světě děje,
pro mnohou titěrnost jsou hrubé rvanice,
věc důležitá vadne bez naděje.
Tak mnohý při velikých věcech mlčí
a pro puntíček neb čárku vrčí
a dělá z maličkostí křiku nejvíce.*

Na ruskoturecký pokoj 1829

*U Rusů dvojí kov má odpornou moc válčení:
Když jim dá železo, tu hurá! napřed jdou
a hrůzu mezi nepřáteli ponosou
Když jim dá zlato – konaj cestu zpáteční.*

Tato báseň reagovala na tzv. rusko–tureckou válku, kterou do jisté míry vyvolalo řecké hnutí za osvobození od osmanské nadvlády (1821 až 1829). K válce však vedla zejména politika evropských mocností (Velká Británie, Francie, Rusko), které si činily nároky na území osmanské říše, jež se nacházela ve velké vnitřní krizi. Západoevropské státy se obávaly posílení ruského vlivu na Balkánu, neboť Řekové se na Rusko obrátili s žádostí o vojenskou pomoc. Proto roku 1827 i západní mocnosti vstoupily do války proti osmanské říši. Rusko–turecká válka vypukla v dubnu 1828 a byla ukončena v září 1829 tzv. Drinopolským mírem, kterým Rusko získalo dobytá území v Zakavkazsku, ovládlo ústí Dunaje, obdrželo právo svobodného obchodu v osmanské říši, volný průjezd Bosporem a Dardanelami. Osmanská říše navíc musela uznat jistou autonomii Valašska (Rumunsko), Srbska, Řecka a Moldávie.

Do skupiny kritických a mírně provokativních básní, které vybočují z klasické Sedláčkovy tvorby, lze zařadit i báseň *Na sněm uherský w Presburgu při kterém gšem kdysi o prázdněných přjtomen byl 1826* ([19], s. 72). Sedláček ji sepsal roku 1826, když cestoval se svým přítelem a mecenášem Františkem de Paula hrabětem Deymem ze Stříteže (1769–1832) po Německu a Uhrách. Báseň začíná klasickou oslavou uherského sněmu:

*Sláva tobě mocný sněme Magyarů!
v kterémž vládne láska ku králi a národu.*

V závěru se však obdiv k maďarským politikům a vlastencům změnil v otevřenou kritiku jejich postoje k slovanským národům, jejich kultuře a jazyku:

*Jen mě jedno bolí – úsudek váš strání
proti řeči vašich spolubratří Slovanů,
jen řeč slovanská jest u vás bez ochrany*

*zákon proti jejich řeči jest vám pro hanu.
Patřte na nás Čechy! Žádný ještě z Čechů
Němcům český jazyk s násilností nevtíral.
Nikde není slyšet Němců tajných vzdechů
neb aby se Němec vrahem české řeči stal.*

Sedláček kritizoval maďarizaci, která byla praktikována v Uhrách od roku 1790 jako reakce na reformní snahy císaře Josefa II. (1741–1790). Jednou z josefínských reforem bylo zavedení němčiny jako jediného úředního jazyka, aby bylo možno snadněji spravovat celou říši a zavést jednotný vzdělávací systém. Tato jazyková reforma narazila na odpor maďarské šlechty a byla spouštěcím impulzem pro následnou tvrdou, nesmlouvavou a systematickou maďarizaci země. V devadesátých letech 18. století byly schváleny první maďarizační zákony. V první třetině 19. století byla řada nemaďarských škol uzavřena nebo nahrazena maďarskými, odpůrci maďarizace byli perzekvováni.

Tato Sedláčkova báseň nemohla být otištěna, ve třicátých letech 19. století by ji cenzor určitě zakázal.

Několik předchozích ukázek dokládá, jak citlivě Sedláček vnímal problémy doby, v níž žil. Byl schopen na ně reagovat, netoužil však jít do konfrontačních konfliktů, neboť to nebyl jeho styl. Snad proto se tyto básně nepodařilo dohledat v dobovém tisku.

Josef František Smetana – jak učit fyziku a astronomii zábavně

Josef František Smetana, o jehož pestrých životních osudech a odborné práci jsme pojednali v článku [3], patřil mezi vážené profesory plzeňského filozofického ústavu a později gymnázia – obě tyto školy spravovali premonstráti z Teplé. Učitelské povolání a kněžské poslání mu nijak nepřekáželo, aby se plně radoval ze života a sepisoval oslavné ódy, příležitostné alegorie, baladicky laděné skladby, lyrické i satirické básně s nejrůznější tematikou, a také čtivou „didaktickou“ poezii.

Při výuce Smetana nezapomínal na humor. Jeho zásadou bylo vyložit podstatu jevů názorně, srozumitelně, důkladně a přitom zábavně. Chtěl, aby jeho výuka ukazovala i využití fyzikálních zákonů a jevů v praktickém životě. Měl výrazný pedagogický talent, který se snoubil s láskou ke studentům a vyučovanému oboru. O obtížných jevech a zákonech uměl vyprávět nejenom správně a poutavě, ale i s patřičným nadhledem a milým humorem. Tím se odlišoval od řady svých kolegů, kteří jen přísně dbali na důkladné probrání učební látky, nebyli ochotni výuku zpestřit, neměli pochopení pro problémy mladých lidí a nechtěli vyučovat v jiném než německém jazyce.

Smetana svůj vztah k pedagogickým metodám popsal v humorně pojatém článku *Něco z fyziky*.²⁰ Uvedme pro zajímavost malé úryvky v dobovém zápisu.

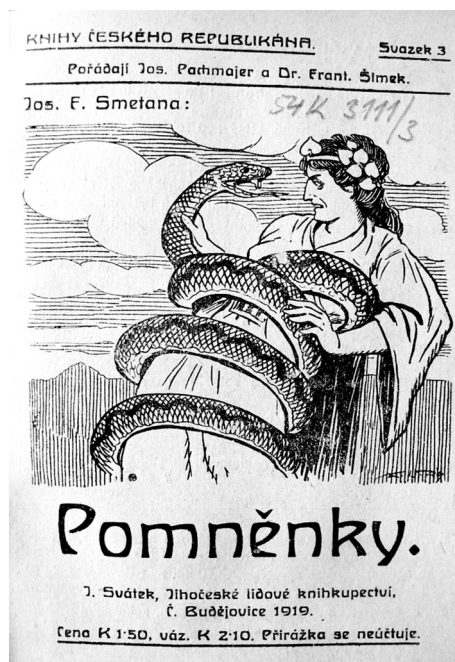
... vyskaumal sem totiž, že se dle zákonů fysických negen swět zewnitrnj, fysický, ale i vnitrnj čili mrawnj sprawuge; že negen těla, ale i duchowé zákonům fysickým podrobeni gsau...

Každé tělo gest leniwé, t. g. ono musí tak dlaho ležeti, pokud gjm něco nehne...

²⁰Kwěty 7 (1840), č. 14 z 3. 4., s. 110–111. Podepsáno značkou -a.

Každé tělo gest roztažitelné a stlačitelné, tahem a teplem se roztahuje, tlakem a zimou stahuje. Proto tahá pan kantor žáky za vlasy, aby se rozum gegich roztahoval. Duch pana N. gest w temperatuře obyčejné tak nepatrný, že ho ani znáti nenj; když se ale wjnem rozhrěje, gest výmluwnějšj nad Cicerona a podnikawějšj Caesara; celá krčma mu nestačj. . .

Smetana s humorem sobě vlastním propojoval fyzikální znalosti s kritikou společenských problémů, lidských poklesků a nedostatků a své postřehy a nápady zachycoval v zajímavých „fyzikálních“ básních. Nikdy nevyšly tiskem, neboť editoři Smetanovy poezie pro ně neměli porozumění, až na jednu výjimku je nezařadili do sbírek *Básně Josefa Františka Smetany* [21] z roku 1905 a *Pomněnky. Výbor z básní Jos. Františka Smetany* [22] z roku 1919. Snad jim nerozuměli nebo jim připadaly nezájímavé, málo srozumitelné, příliš odborné, resp. málo satirické. Dochovaly se spolu s dalšími Smetanovými básněmi v několika sešitech poeticky nazvaných *Pomněnky*, které Smetana sepisoval od čtyřicátých let 19. století až do smrti.²¹

Obr. 2. Titulní list Smetanovy básnické sbírky

Ocitujme na ukázkou několik Smetanových básní s fyzikální tematikou.²² Nejprve uvedeme humornou báseň radostnou, zcela prostou břitké kritiky:

²¹Sešity jsou uloženy ve fondu [7]. Obsahují asi půldruhého sta básní. Autoři v první polovině 19. století s oblibou své sbírky poeticky nazývali *Pomněnky*, *Fialky*, *Květinky* apod.

²²Básně citujeme v moderním přepisu, aby byly lépe srozumitelné.

Voltova zkouška

*Kdekoli dvě těl rozličných
vespolek se dotýká,
v obou, učil pan profesor,
elektrína proniká.*

*Chtě se o tom přesvědčiti,
sed jsem vedle Pepinky
a dotknul jsem se jenom prstem
její něžné ručinky.*

*A skutečně mě proniklo
okamžité bodnutí
v celém těle jsem pocítil
elektrické napnutí.*

*Já byl kladně elektrický
ona byla záporná,
Póly rtů se přiblížily,
bleskla jiskra ohnivá.²³*

Je jasné, že její autor musel znát základní fyzikální zákony i hluboká „tajemství“ lidské duše. Druhá báseň věnovaná tlakoměru, jedné z dobových pomůcek pro výuku fyziky, již obsahuje lehkou kritiku doby:

Tlakoměr

*Tlakoměr výš vystupuje,
Když naň vzduch víc dotlačuje
Věští pěkné počasí,
Padá když vzduch méně tlačí
A tu často bouře značí
Deštivé a kalné dni.*

*Pánové to mnozí vědí
Proto také k tomu hledí
Aby měli dobrý čas
Neustále tlačit nás
Má-li ale tlakem vzduchu
Tlakoměr nabýti ruchu
Musí se vzduch vypuditi
Nade rtutí prázdno býti.
Pročež, aby živé rtuti
Jenom tlakem dali hnutí,
Ducha z ní již vyhnali,
Hlavy prázdno nechali.²⁴*

²³Viz [7], *Pomněnky* 4, s. 31.

²⁴Viz [7], *Pomněnky* 4, s. 12.

Rozsáhlejší básně s fyzikální tematikou patří do souboru tzv. *Čtení z fyziky*, v němž Smetana mistrně využil fyzikálních vlastností těles k břitké kritice lidské společnosti, jejích problémů a jejího morálního úpadku. Do uvedeného souboru lze zařadit básně *Prostranítost*, *Neproniknutelnost*, *Lenivost*, *Roztažitelnost a stlačitelnost*, *Dělitelnost*, *Průdušnost*, *Tíže*, *Sloh těles*, *Sloučení* a *Hýbání*, které jsou obsaženy v sešitě *Pomněnky* 6.²⁵ K obdobné tematice patří i básně *Pohyb (pokračování)* neboli *Skládání a rozkládání sil*²⁶, *Pohyb pokrač.* – *Kolo na hřídeli*²⁷, *Šroub* (z cyklu *Fyzika – pokrač.*)²⁸, *Fyzika – pokrač. Odpor pohybu*²⁹, *Luna*³⁰ a *Světlo*³¹.

Básně vycházející z fyzikálních témat jsou rozptýleny v sešitcích *Pomněnek*, některé se i opakují či volně na sebe navazují. Tuto Smetanovu tvorbu roku 1968 výstižně charakterizovala Milada Suchá (1924–1975), plzeňská knihovnice, badatelka a znalkyně Smetanova díla:

Další Smetanův cyklus „Čtení z fyziky“ používá didaktické poezie k alegorickému vyjádření satirických šlehů proti společenským kazům i k útokům proti politice státu. ([26], s. 115)

Ocitujme báseň s krásným názvem *Lenivost*, která „spojuje“ zákon setrvačnosti s leností, úplatností, špatnou prací státního aparátu apod.:

Lenivost

Jiná všeobecná vlastnost.

*Každé tělo lenivé,
vzdorné pohybu, když leží,
odpočinku pak, když běží
celou silou hmoty své.*

*Chceš-li tedy tělem jakýms pohybovat,
musíš silou lenivosti překonat
a čím větší hmota byla,
tím musí být větší síla.*

*Auskultanta v kanceláři
pohneš třeba jedničkou,
ale k panu sekretáři
musíš přijít s pětičkou.*

*Hmota pana konsumenta
dvacítkou se hnouti dá,
lenivost však presidenta
jenom stovka překoná.*

²⁵Viz [7], *Pomněnky* 6, s. 8–41.

²⁶Viz [7], *Pomněnky* 7, s. 7–10.

²⁷Viz [7], *Pomněnky* 7, s. 27–28.

²⁸Viz [7], *Pomněnky* 8, s. 16–20.

²⁹Viz [7], *Pomněnky* 10, s. 3–6.

³⁰Viz [7], *Pomněnky* 10, s. 35–36.

³¹Viz [7], *Pomněnky* 3, s. 43–44. Tato neveselá báseň je silně ovlivněna Smetanovou slepotou a jeho touhou po opětovném získání zraku.

*Kámen leží na zahradě,
až jej někdo vyhodí
a písemnost na ouřadě,
až se k aktům sprovodí.*

*Střela dál se pohybuje,
až ji odpor zastaví,
agio vždy vystupuje,³²
až je bankrot zabaví.*

*Koule sběhši s vrchu dolů
běží po rovině dál,
s královského svržen stolu
běží do Anglie král.³³*

Gravitační zákon si Smetana vzal na mušku v delší básni stručně nazvané *Tíže*, v níž poeticky propojil fyziku (gravitace, hmotnost, pohyb v gravitačním poli) s tíží lidského života (chudoba, úplatky, hloupost, nadutost, lačnost po alkoholu, bankrot, špatné hospodaření státu i jednotlivce). Krásně tak využil jazykovou hříčku – tíže a tíže.

Tíže

*Každé těleso jest těžké,
každé k sobě táhne zem,
všecko k ní jest připoutáno
neroztržným řetězem.*

*Kámen vzhůru vyhozený
nazpět k zemi dopadá,
čím kdo výše povznešený
tím ku pádu blíže má.*

*Hmoty velké jako malé,
těla stejně těžká jsou,
tak bohatec jak chudáček,
urozenec jak sprostáček
stejně hrobu dopadnou.*

*Oblaky, by nepadaly,
na svých křídlech nese vzduch,
by papíry neklesaly,
zaplatit se musí dluh.*

³² *Agio* – termín z finanční matematiky. Emisní agio je rozdíl mezi hodnotou cenného papíru na regulovaném trhu a jeho nominální hodnotou.

³³ Viz [7], *Pomněnky* 6, s. 10–11.
Jedná se o narážku na útěk francouzského krále Karla X. (1757–1836), který po červencové revoluci roku 1830 byl přinucen k abdikaci a uprchl do Anglie, prý v ženském převleku. Cestoval po Evropě, žil z podpory svých věrných přátel. V roce 1833 na pozvání císaře Františka I. přesídlil na pražský hrad, kde žil až do roku 1835. Stýkal se s Joachimem Barrandem (1799–1883). V roce 1835 přesídlil do Teplic, roku 1836 do Gorice, kde zemřel na cholera.

*Tíží jest, že každé tělo
tlačí na podlahu svou,
a tlak tento nazývá se
váhou jeho naprostou.
Čím víc tělo hmoty má,
tím víc tedy vážívá.*

*Kdo má měšce nejhmotnější,
v radě nejuvažnější jest,
kdo lid nejvíc utlačuje,
vzdá mu lid největší čest.*

*Váha zhledem velikosti
slove váha potažná,
již dle látek rozličnosti
jedno každé jinou má.*

*Kus kamene více váží
nežli stejný dřeva kus,
měšťanosta více, nežli
stejně velký syndikus.*

*Zlato stejný objem vody
dvacetkráté převáží
a jediné moudré slovo
tisíc hloupých poráží.*

*Tělo volně padající
padá pořád rychleji,
dluhy v státní pokladnici
zrychleně se množejí.*

*Nedávno pan Nedopita
míval za den žejdlíček,
nyní ale nestačí mu
na hodinu mázíček.*

*Dlouhoprstý prvé brával
ze stolečku krejcary,
nyní před ním jen se třesou
banknoty i tolary.*

*Vloni Lenka jednu dala
Vilémkovi hubínku,
letos musí kolíbatí
u postýlky Loizínku.*

*Pan Hrdoš ještě nedávno
čtyrma koňma jezdíval,
potom dvěma, až konečně
bídňě pěšky chodíval.*

*Z Nedbalic měl kapitálů
velkých statků v držení,
hospodařil, až se dostal
do dlužného vězení.*

*V dvojím čase čtver násobnou
hloubku těla padají,
an se jako čtverce času
pád a prostory mají.*

*Aby tělo nepadalo,
musí pevný základ mít
a svisnice z bodu tíže
musí skrz ten základ jít.*

*Proto státní obligace
neustále padají
pro svou tíži dost pevného
základu že nemají.*

*Na základě poctivosti
stává jenom důvěrností.
Má-li tělo pevně stát
musí aspoň třemi body
na podlaze spočívat.*

*Homole se snadno skáčí,
když jest na špic postavena,
říše často se převrací,
na bodácích založena.*

*Čím jest širší základ těla,
tím pevněji ono stojí,
zvlášť když s velkou tíží jeho
hloubka těžiště se spojí.*

*Proto hora pevně stojí,
že jest vespod široká
a pan Stach že prázdnou hlavu,
ale plný měsíc má.*

*Mnohý jako trčmužíček
v nohou svých má tíže střed,
kdykoli jej porazíme
an se vztýčí zase hned.*

*V tom nejvíce zkušeností
Francouzové chovají*

*proto svého trčmužíčka
nyní státi nechají.*³⁴

*Tíže bod se vždycky žene
za nejhlubší polohou,
chléb a spravedlnost padá
vždy na stranu mazanou.*³⁵

Smetana se také zajímal o dostupnou popularizační literaturu a nebál se kritizovat tu, která hlásala bludy a obsahovala chyby. Roku 1855 sepsal jako reakci na oblíbenou knížku německého spisovatele, novináře a soukromého učitele Georga Carla Ludwiga Schöpfera (1811–1876) nazvanou *Die Erde steht fest: Beweise, daß die Erde sich weder um ihre Achse noch um die Sonne dreht* (5. vydání, Berlin, 1854, 32 stran) ironickou básničku *Otáčení země*, v níž se alespoň ve vzpomínkách vrátil do svého milovaného rodiště. Veselá až rozverná básnička se líbila řadě autorů, kteří psali o Smetanově životě, dobře chápali její smysl, a proto byla vícekrát přetištěna. Její slova zní:

*Zem prý denně se otáčí
od západu k východu:
hloupost! Toť by brzy přišly
Sviništany k Náchodu.*

*Tu bych musil brzy vzhůru,
brzy dolů hlavou být,
ano, vždycky o půlnoci
z postele se vyklopit.*

*Abych pana učitele,
že zem stojí, přesvědčil,
na kůl v zemi zaražený
jablko jsem položil.*

*Pakliže se země točí,
poběhne s ní také sloup,
jablko s ní dolů spadne,
to pochopí každý troup.*

³⁴Jedná se patrně o narážku na nástup Ludvíka Filipa Orleánského (1773–1850), posledního francouzského krále, který vládl v letech 1830 až 1848. Na trůn ho vynesla francouzská červencová revoluce. Stal se tzv. občanským králem neboli králem Francouzů nikoli králem Francie. Po svržení krále Karla X. se Francie obávala, že jako republika by se ocitla v naprosté izolaci, proto si vybrala panovníka, který nehodlal vracet staré pořádky. Za „občanské“ vlády došlo k hospodářskému růstu země, který přinesl nárůst proletariátu a zhoršení sociálních podmínek. Ludvík Filip se začal odvracet od liberálního programu, začal prosazovat šlechtu a spojil se se Svatou aliancí. To vedlo ke dvěma pokusům o puč „venkovanů“ a sedmi neúspěšným atentátům. Teprve revoluce roku 1848 donutila krále k abdikaci. Na jeho místo nastoupil Charles Louis Napoleon Bonaparte (1808–1873) zvaný Ludvík Napoleon, synovec císaře Napoleona. Stal se prvním prezidentem Francie s titulem princ-prezident, roku 1852 se nechal prohlásit císařem Napoleonem III. Francouzská republika zanikla. Sesazen byl roku 1870 po katastrofální bitvě u Sedanu, nastolena byla nová francouzská republika.

³⁵Viz [7], *Pomněnky* 6, s. 14–19. V závěru má Smetana jasně zformulovaný známý *Zákon namazaného krajíce*.

*Ale jablko na sloupci
zůstalo na místě svém,
není tedy otáčení,
stále pevně stojí zem.*

*Co před léty ve Sviništanech
Jirka takto dovodil,
to teď užaslému světu
moudrý Berlín urodil.³⁶*

Taškařice za hranicí Smetanových možností

Smetana byl ve čtyřicátých letech 19. století uznávaným vůdcem českých plzeňských obrozenců, oblíbeným učitelem nedělní průmyslové školy a starostou plzeňské *Slovan-ské lípy*. Plzeňané ho znali jako autora učebnic a odborných prací, jako popularizátora vědy a osvěty, ale i jako vášnivého revolucionáře roku 1848. Vnímali ho též jako milého a veselého společníka, který navštěvoval nejrůznější kulturní akce, některé sám připravoval a spolupořádal. Setkávali se s ním nejenom ve městě, ale i na Lochotíně a při jeho procházkách po Plzni a okolí. Byl rovněž pravidelným a vítaným hostem v proslulém hostinci *U Bílé růže*.

Hostinec *U Bílé růže* se od nepaměti nacházel na náměstí v domě č. 2 v těsném sousedství plzeňské radnice. Na konci 18. a v první třetině 19. století patřil k nejlepším plzeňským hotelům. V prosinci roku 1799 v něm byl ubytován Alexandr Vasiljevič Suvorov (1730–1800), legendární velitel ruské armády, která se přes Plzeň vracela z tažení do Itálie. Jeho pobyt připomíná pamětní deska umístěná na domě. V první třetině 19. století se v hostinci, který měl pronajatý buditel Karel Pivec (1753–1826), scházeli čeští vlastenci. Hostinský jim půjčoval české noviny a knihy, pronajímal velký sál pro divadelní představení kočovných hereckých společností i plzeňských divadelních ochotníků. Spolu se Sedláčkem se snažil probouzet národní cítění Plzeňanů.³⁷ V přízemí měl hostinec dvě prostorné místnosti oddělené průjezdem. Jedna, tzv. *formanka*, sloužila pro příležitostné a méně vážené hosty (formani, trhovci, nádeníci, chudší řemeslníci apod.). Druhá byla vyhrazena pánům měšťanům, hotelovým hostům a „lepším“ lidem. Zde se scházeli čeští vlastenci, obrozenci a později příznivci revoluční *Slovan-ské lípy*. Seskupení mělo charakter stolní společnosti, která se zajímala o politiku a národnostní otázky a vyznačovala se lehce radikálními postoji. Arciděkan Antonín Hlavan (1796–1868) je později hanlivě nazýval *plzeňskými demagogy*, nemohl jim odpustit jejich revoluční názory, požadavky na změnu společnosti a antiklerikální názory z konce čtyřicátých let.

Mezi pravidelnými hosty byli ve čtyřicátých letech 19. století lékárník dr. Vilém Peithner, právozárečný měšťan František Bretschneider, knihkupec Ignác Schiebl, mlynář František Pecháček (pozdější plzeňský starosta), mlynář Bernard Říha, krajský lékař MUDr. František Škoda, kaplani Josef Bernard a Václav Záruba nebo Josef Pýcha.

³⁶[21], s. 16–17, resp. [22], s. 66.

³⁷Ve čtyřicátých letech měl hostinec v pronájmu Jan Vogel, vojenský šikovatel ve výslužbě, bývalý učitel plzeňského vychovatelského ústavu. V šedesátých letech hostinec vedli manželé Mayerovi. Roku 1869 byl původní hostinec zbořen, o dva roky později nově vystaven. Více viz [14], s. 142–144.

V padesátých letech se přidali obchodníci Adolf Feyerfeil a Karel Kmínek a koželuh Josef Sequens. Do této společnosti pravidelně docházel i Josef František Smetana. Obvykle přicházel na sedmou hodinu večerní, pojedl a popil, promluvil s hosty, povesečil se a po hodině či dvou odcházel na procházku, během níž prý promýšlel své knihy, básně apod.

V hostinci se rokovalo o všem možném, četly se zde noviny, probírala se domácí i zahraniční politika, kultura, obchod, každodenní problémy a události v Plzni, zpívaly se veselé až rozverně písně a připravovaly se různé vážné i humorné akce. Smetana takřka při ničem nechyběl. Jeho smysl pro humor byl značný, měl však určité nepřekročitelné meze, přes které nechtěl či jako kněz nemohl jít.

Váženým členem této společnosti byl bohatý měšťan, mecenáš a filantrop František Bretschneider, který však téměř nikdy nehovořil česky, resp. hovořil jen v životně nezbytných situacích.³⁸ Se Smetanou a jeho okruhem českých vlastenců, přátel a spolupracovníků měl přátelské vztahy. Smetanovu společnost prý rád vyhledával.

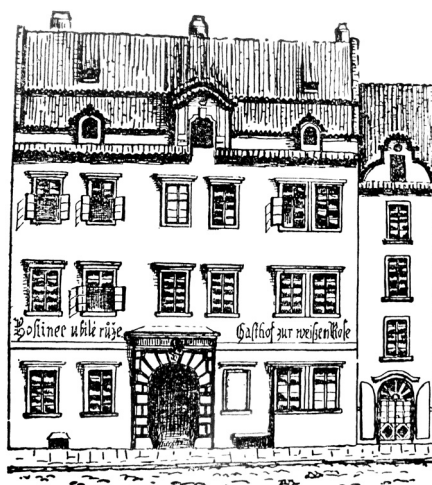
Tvrdívalo se, že byl v příbuzenském vztahu s velkou částí Plzeňanů, s řadou však v mírně škádlivém poměru, neboť rád žertoval. Byl to člověk veselý, který ostatním pomáhal, ale tak, aby to zůstalo utajeno. Nestál totiž o takovouto popularitu. Každé odpoledne vycházel ze svého domu v Saské ulici. Pečlivě a módně oblečen, prošel vnitřní město a zašel do hostince *U Zlatého orla*, kde pohovořil s přáteli, posvěčil a přidal nějaký žert. Pak se vydal na procházku, obešel celé vnitřní město, tu a tam se zastavil se známými, poklábosil, dozvěděl se novinky, tj. látku pro večerní rozhovory a na sedmou hodinu dorazil do „stolní společnosti“ *U Bílé růže*. Vždy přinášel nejlepší a nejčerstvější novinky a žertíky.

Jednoho dne diskutovali o krásném pohřbu nějakého oficíra, člena sboru plzeňských ostrostřelců. A kdosi zalitoval, že je velká škoda, že nebožtík „svoji slávu nevidí“. Na to veselý Bretschneider prohlásil:

Proč by se nemohli, pane Rampouch, podívat na svůj vlastní funus? Vždyť si ho mohou uspořádat sám, když si na to chtějí špendýrovat. ([20], s. 110)

Vznikla diskuse, mnozí se upřímně smáli, jiní se divili a někteří o slovech pana Bretschneidera pochybovali. Společnost se bavila, zejména když Bretschneider prohlásil:

³⁸František Bretschneider byl předním plzeňským měšťanem a právozářníkem. Podle [11] roku 1840 vlastnil dvouposchodový dům č. 33 ve vnitřním město a rozsáhlý dům č. 70 na Saském předměstí. O Bretschneiderově postavení v Plzni viz [16], s. 180, kde je uvedeno, že je tzv. náhradníkem (Ersatzmann) v obchodní a průmyslové komoře plzeňského kraje, majitelem dolu a měšťanem Plzně. Stejná informace je uvedena v [27], s. 8, a [28], s. 9. V [29] je na s. 9 již veden jako řádný člen obchodní komory a průmyslové komory. V knize [9] je na s. 129 uvedeno, že Franz Bretschneider z Plzně je významným vlastníkem dolu na Plzeňsku. Jednalo se o Wranower Mulde neboli důl ve Vranově na Tachovsku, v němž se ve čtyřech tzv. důlních měrách postupně těžily dvě sloje. Důl poskytoval kvalitní černé uhlí, uzavřen byl roku 1914. Podle [11] Bretschneider podporoval plzeňskou opatrovnu (s. 388), kterou roku 1835 spoluzakládal Josef Vojtěch Sedláček. Roku 1838 patřil mezi iniciátory založení plzeňského Městského pivovaru. Roku 1842 byl zvolen do správního výboru pivovaru (viz [11], s. 435). V revolučním roce 1848 se stal šikovatelem V. setniny národní gardy ([11], s. 460) a v obecních volbách, které proběhly 31. května 1848, byl zvolen do tzv. širšího výboru. Patřil ke spolupracovníkům *Slovanské lípy* a snažil se, aby měšťanská společnost v časech politického uvolnění získala větší podíl na vedení obce (viz [11], s. 477, a [32], s. 99). V [20] je uvedeno, že Bretschneider byl starý mládenec, což není pravda. František Bretschneider zemřel roku 11. února 1861, bylo mu 72 let, jeho manželka zemřela 5. dubna 1858 ve věku 65 let. Viz matriky Plzeň 042, s. 55, Plzeň 041, s. 338.

Obr. 3. Hostinec U Bílé růže (obrázek je převzat z [13])

To je jednoduché. Já jim to ukážu. Ale nejsem střelec a funus bude jednoduchý, jak si ho já přeju. Už dávno jsem si bez toho předsevzal, že tu průbu udělám, abych viděl, jak povandruju na onen svět. Já jich a všechny přítomné pány k tomu pozvu. Jen prosím, aby si přinesli trochu zármutku s sebou. ([20], s. 110)

Hovor se pak stočil na jiná témata, před půlnocí se společnost rozešla, jak se tehdy říkalo do kanafasu. Nikdo Bretschneiderově slibu uspořádat si vlastní pohřeb nepřikládal žádnou pozornost. O to víc byla společnost *U Bílé růže* překvapena, když za několik dnů dostala uctivé pozvání pana Bretschneidera – zval přátele na svůj vlastní funus. Naplánoval jej na desátou večerní do oblíbeného hostince.

Přátelé byli zvědaví a do hostince dorazili již na sedmou, jak bylo jejich zvykem. Z celé společnosti prý chyběl jen profesor Smetana – premonstrátský kněz, který s touto taškařicí hrubě nesouhlasil, neboť ji chápal jako profanaci. K údivu všech chyběl i „nebožtík“ Bretschneider. Dobré jídlo a pití však bylo připraveno. Pozvaní smuteční hosté se do desáté večerní posilovali dobrým jídlem a pivem, přemýšleli, jak projevít zármutek, resp. jak se s akcí Bretschneider popasuje a co pro ně za překvapení připraví. Už ho totiž dobře znali a věděli, že je pro každý žert. Když na věži chrámu sv. Bartoloměje hlásný mocným hlasem zvolal *Chval každý duch Hospodina, duchem svatým, jeho syna. Odbila desátá hodina!* – vyhrnuli se hosté do průjezdu hostince a očekávali, co tento večer přinese. Jejich očekávání bylo korunováno akcí, kterou pamětníci vylíčili takto:

V pozadí otevřela se vrata do dvora hostince. Jími vyšla napřed postava výrostka, nesoucího na tyči manipuli s nápisem »Bretschneider«, za ním čtyři mužové s partesy v rukou již otvírali ústa a tvářili se, jako by z plna hrdla zpívali, z jichž hrdel však nevycházel ani hlásek. Za těmi šli dva hráči na lesní

roh, kteří si podobně počínali, foukajíce do svých nástrojů, které však zůstávaly němé.

Za těmito muzikáři šlo šest měšťanů »pod pláštěm«, totiž starců z městského chudobince. Za nimi kráčel voskář Rierenshaft v kněžské komži. Pak následovala rakev, z městského chudobince sv. Máří vypůjčená, která černým sukem potažená stávala v kapli sv. Václava při zádušní mši za některého chovance ústavu chudých. Rakev tu neslo šest mužů, které pro tento úřad dal Bretschneider ve »formance« důkladně posilniti. A za rakví spatřili hosté pohřbu hořce naříkajícího, od hlavy až k patě černě oděného »nebožtíka« Bretschneidera s černým florem na cylindru. Pozvaní hosté připojili se k tomuto konduktu, který vyšel z hostince na náměstí, úplňkem měsíce ozářené a liduprázdné. Zde obešel průvod kostel farní a vrátil se opět do »Bílé růže«, kdež nebožtík účastníky »vědářkem« piva »vlastní špendáže« vyčastoval, kdežto statisté pohřbu, zpěváci, muzikanti, »dědkové pod pláštěm« a nosič manipule byli vyčastováni na účet živého »nebožtíka« ve formance. Tryzna ta skončila až po půlnoci, když přišel policajt Červenka hostinskému hlásiti, že nadešla policejní hodina a je nutno hostinec zavřítí. »Holba« piva a jedna jalovcová zdržely Červenku při tomto hlášení tak, že se odcházení hostů protáhlo až do tří čtvrtí na jednu. ([20], s. 111)

Taškařice byla naprosto dokonale a do nejmenších detailů připravena a provedena. Nevedla k rušení nočního pořádku, neboť byla zcela němá. Nevyužila ani osvětlení pomocí loučí či svíček, nemohlo tedy dojít k požáru.

Pánové se očividně celý večer a část noci dobře veselili. O jejich žertu prý druhý den mluvilo celé město, někteří pobaveně, jiní pohoršeně. Akce nezůstala bez následků. Dva dny po „pohřbu“ musel dobrosrdečný voskář František Rierenshaft³⁹ na plzeňské arciděkanství. Zde mu arciděkan důrazně vyčinil, že si hrál na kněze. Prý ho až rozplakal a „domnělý kněz“ slíbil, že už se nikdy za pátera převlékat nebude. Najatí starci z chudobince pokárání nebyli, neboť Bretschneider patřil mezi plzeňské mecenáše ústavu pro chudé.

Ani šprýmař Bretschneider nebyl „potrestán“. Asi dva dny po kuriózní noční akci potkal na náměstí před arciděkanstvím oblíbeného purkmistra Martina Kopecného (1777–1854). Bretschneider pozdravil a chtěl pokračovat ve své tradiční pro-

³⁹František Rierenshaft starší byl plzeňským právozářným měšťanem a provozoval voskařinu (*Wachszieher*), tj. zpracování vosku a výrobu svíček. Byl nadšeným vlastencem a patřil mezi Plzeňany, kteří již ve dvacátých letech 19. století spolupracovali s Josefem Vojtěchem Sedláčkem a pomáhali probouzet český jazyk a kulturu v Plzni. Byl též podporovatelem *Wlastenského Museum*. Podle [8] roku 1820 spolu s dalšími plzeňskými měšťany podepsal protokol o výstavbě plzeňských kasáren „pětatřicátníků“ (viz s. 295), roku 1827 se stal prvním poručíkem plzeňských ostrožtelců (viz s. 318) a roku 1832 s mnoha dalšími právozářnými měšťany podpisoval smlouvu o převodu nedostavěného plzeňského divadla z obecního majetku do majetku právozářných měšťanů (viz s. 326). František Rierenshaft zemřel roku 1834 v 53 letech, jeho manželka Kateřina roku 1847 v 59 letech ve svém domě č. 95. Falešného pohřbu se zúčastnil jejich syn František (1819–1869). Druhý syn Jiří (* 1818) úspěšně ukončil koncem třicátých let studium plzeňského filozofického ústavu, kde byl ovlivněn Smetanou. Pak pokračoval ve studiu práv v Praze, v revolučním roce 1848 se aktivně zapojil do činnosti plzeňského odboru *Slovanské lípy*. Patřil k blízkým Smetanovým přátelům (viz [11], s. 487). Viz matriky Plzeň 043, s. 80, Plzeň 039, s. 73, Plzeň 040, s. 217, Plzeň 008, s. 284, 326. O plzeňské živnosti Františka Rierenshafta mladšího viz např. [9], s. 435, [1] a [31], s. 420.

cházece městem. Kopecký se pokusil nasadit přísný výraz a začal Bretschneidera kárat:

Pane Bretschneider, to jsem slyšel na vás pěkné věci. Měl bych si vás vlastně zavolat na radnici před magistrát. Ale takový vážený měšťan – to by bylo v městě pozdvižení. Řekněme si to tedy po přátelsku tady. Slibte mi, že nebudete nic takového pořádat! ([20], s. 111)

Veselý a čtverácky založený Bretschneider obřadně vložil svoji ruku do ruky purkmistra a s kamennou tváří, jako by právě stál u soudu, vážně pronesl:

Slibuji, pane purkmistře, že už nikdy nepůjdu na vlastní funus! ([20], s. 111)

Starosta Kopecký se měl rychle k odchodu, neboť nechtěl, aby vyhlášený taškař Bretschneider viděl, jak první představitel města a strážce veřejného pořádku těžce zápasí se záchvatem smíchu při této přísaze „živého nebožtíka“.

Taškařice tedy neměla pro nikoho žádné vážné následky, ač se konala ve velmi ctnostné době.

Není jasné, zda Smetana, pověstný svým smyslem pro humor a britkou satirickou kritikou, akci nepozoroval z nějakého jiného hostince na náměstí. Jako kněz se však z mnoha důvodů k tomuto svéráznému žertu připojit nemohl. Jako církevní představitel nesměl hrát divadlo, natož se účastnit akce znesvěčující a znevažující pohřeb. Nepodařilo se zjistit, zda tuto taškařici nějak komentoval.

Není jasné, kdy se přesně „Bretschneiderův pohřeb“ konal. Martin Kopecký byl purkmistrem Plzně v letech 1828 až 1850, Antonín Hlavan byl plzeňským arciděkanem od roku 1835 až do smrti. V revolučním čase 1848 až 1849 asi žili plzeňští vlastenci jinými problémy. Jako nejpravděpodobnější doba provedené taškařice se tedy jeví zhruba polovina čtyřicátých let, kdy se metternichovský režim začal uvolňovat a společnost se začala pozvolna nadechovat. Snad právě v té době se pánové *U Bílé růže* veselili a výstředně žertovali. Není divu, že i po letech se jejich rozvernost připomínala.⁴⁰

Poděkování. Za pomoc se studiem archivních dokumentů děkujeme PhDr. Janu Škodovi z Archivu hlavního města Prahy.

Článek byl podpořen grantem GA ČR *Nedoceněná role plzeňských premonstrátů v matematice a přírodovědě* (registrační číslo 21-08835S).

L i t e r a t u r a

- [1] *Adressen in Böhmen*. Geschäfts-Zeitung über landwirthschaftliche Produkte, diverse Fabrikate & Waaren 5 (1860), č. 47 z 24. 11., s. 3.
- [2] BEČVÁŘ, J., BEČVÁŘOVÁ, M.: *200 let české učebnice geometrie Josefa Vojtěcha Sedláčka*. PMFA 66 (2021), 238–265.
- [3] BEČVÁŘ, J., BEČVÁŘOVÁ, M.: *Josef František Smetana, fyzik, astronom, historik, básník*. PMFA 67 (2022), 78–115.

⁴⁰Povedenou taškařici nepřipomínají žádné seriózní monografie o historii Plzně. Jedinou zmínku o ní uvedl plzeňský novinář a spisovatel Jaroslav Schiebl, jehož otec Ignác Schiebl do stolní společnosti *U Bílé růže* patřil.

- [4] ENDLER, M.: *Jan Jeník z Bratřic v Chebu. K jeho pobytu v letech 1791–1792*. Minulostí Plzně a Plzeňska 6 (1968), 137–153.
- [5] FELIX, E.: *Josef Vojtěch Sedláček. K stému výročí jeho smrti*. Plzeňsko 18 (1936), č. 1, 1–6.
- [6] FELIX, E.: *Dva buditelé. Na paměť 100. výročí smrti Sedláčkovy a 75. výročí úmrtí Smetanova*. I. Josef Vojtěch Sedláček, II. Josef František Smetana, XVIII. ročenka Národopisného musea Plzeňska za rok 1936, Společnost pro národopis a ochranu památek za součinnosti Spolku přátel vědy a literatury české, Plzeň, 1936.
- [7] Fond Josef František Smetana. Archiv města Plzně.
- [8] Fond Josef Vojtěch Sedláček. Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze.
- [9] GEINITZ, H. B., FLECK, H.: *Die Steinkohlen Deutschland's und anderer Länder Europa's: ihre Natur Lagerungs-Verhältnisse, Verbreitung, Geschichte, Statistik und technische Verwendung 1*. Oldenbourg, 1865.
- [10] HANUŠ, J.: *Národní museum a naše obrození. K stoletému jubileu založení musea, I. díl*. Národní museum, Praha, 1921.
- [11] HRUŠKA, M.: *Knih pamětní král. Krajského města Plzně od roku 775 až 1870*. Nákladem dědiců Hruškových. Tiskem a v komisi V. Steinhausera, Plzeň, 1883.
- [12] KUTNAR, F.: *Obrozenecké vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnímu a společenskému obsahu češtví doby obrozenecké*. Karolinum, Praha, 2003.
- [13] LÁBEK, L.: *Potulky po Plzni staré i nové, díl první*. Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, Plzeň, 1930–1931.
- [14] MAŠKOVSKÁ, M.: *Staré plzeňské hostince aneb kde se v Plzni jedlo, pilo a veskrze dobře žilo*. Nakladatelství Ševčík, Plzeň, 2014.
- [15] NOVÁČEK, V. J. (ed.): *Františka Palackého korespondence a zápisky*. I. Autobiografie a zápisky do roku 1863. Nákladem České akademie Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, Praha, 1898.
- [16] Personal- und statistisches Handbuch des Ministerium für Handel, Gewerbe und öffentliche Bauten und der demselben unterstehenden Verwaltungs-Organen. Friedrich Schmidt, Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1855.
- [17] PÍŠA, P.: *Censura v Čechách v kontextu předbřeznové habsburské monarchie*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 2018.
- [18] SEDLÁČEK, J. V.: *Incognito (Pokradmo). Peprné verše na všechny stavy. Od učeného kněze Vojtěcha Sedláčka, veřejného profesora v Plzni. Od roku 1825*. MUDr. J. Folprecht, Josef Hodek a Karel Škába, Plzeň, 1930 [s dvěma dřevoryty Josefa Hodka].
- [19] SEDLÁČEK, J. V.: *Přležitostne Zpěvy Prof. Sedláčka. . . rukopis uložený v [8]*.
- [20] SCHIEBL, J.: *Ze staroplzeňského humoru*. Plzeňsko. List pro vlastivědu západních Čech 14 (1932), 108–112.
- [21] SMETANA, J. F.: *Básně Josefa Františka Smetany*. Spolek přátel literatury a umění v Plzni/Spolek přátel vědy a literatury české v Plzni, F. Šimáček, Praha, 1905 [s portrétem F. J. Smetany]. Na stranách 195–228 je stať Jaroslava Štastného *Život a dílo Josefa Františka Smetany*, na stranách 229–238 *Přehled literární činnosti Smetanovy*.
- [22] SMETANA, J. F.: *Pomněnky. Výbor z básní Jos. Františka Smetany*. Knihy českého republikána, svazek 3. J. Svátek, Jihočeské lidové knihkupectví, České Budějovice, 1919. Editoval a krátký úvod sepsal František Šimek.

- [23] STREJČEK, F.: *Sto let od Hýblových „Rozmanitostí“*. Topičův sborník literární a umělecký 4 (1916/1917), č. 7, duben 1917, 322–326.
- [24] STREJČEK, F.: *První bouřlivá píseň novočeská*. Belletristický týdeník Zvon 35 (1935), č. 27 z 20. 3., 368–370, č. 28 z 27. 3., 385–388.
- [25] STREJČEK, F.: *Naši bojovníci pérem*. Topičova edice, Praha, 1948.
- [26] SUCHÁ, M.: *Satirik Josef František Smetana. (Několik poznámek k básnickému dílu.)* Minulostí západočeského kraje 6 (1968), 112–118.
- [27] ŠTIASTNY, J.: *Adressen-Buch der Handlungs-Gremien, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1856*. Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1856.
- [28] ŠTIASTNY, J.: *Adressen-Buch der Handlungs-Gremien, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1857*. Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1857.
- [29] ŠTIASTNY, J.: *Adressen-Buch der Handlungs-Gremien, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1858*. Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1858.
- [30] ŠTIASTNY, J.: *Adressen-Buch der Handlungs-Gremien, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1860*. Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1860.
- [31] ŠTIASTNY, J.: *Adressen-Buch der Handlungen, Fabriken und Gewerbe des Königreichs Böhmen für das Jahr 1861*. Druck der k. k. Hofbuchdruckerei von Gottlieb Haase Söhne, Prag, 1861.
- [32] WASKA, W., a kol.: *Dějiny města Plzně, svazek 2, 1788–1918*. Statutární město Plzeň, Plzeň, 2016.